

**Ocena dorobku naukowego dr Andrzeja Drzewieckiego w związku z postępowaniem
dotyczącym nadania stopnia doktora habilitowanego nauk humanistycznych w
dyscyplinie historia.**

UNIwersytet GDANSKI

RPW/6271/2018 P
Data: 2018-01-29

1. Podstawa formalna recenzji

Recenzja została przygotowana na podstawie dokumentacji w sprawie nadania dr Andrzejowi Drzewieckiemu stopnia doktora habilitowanego w dziedzinie nauk humanistycznych, w dyscyplinie historia przedłożonej przez Dziekana Wydziału Historycznego Uniwersytetu Gdańskiego. Niniejsza recenzja została sporządzona w oparciu o kryteria oceny dorobku w postępowaniu habilitacyjnym, które zawiera ustawa z dnia 14 marca 2003 roku o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz stopniach i tytule naukowym w zakresie sztuki (Dz. U. z 2016 r., poz. 882, 1311 oraz Dz.U. z 2017 r. poz. 859).

2. Informacje Ogólne

Habilitant uzyskał stopień naukowy doktora w 2002 roku. Został on nadany przez radę Instytutu Historii Uniwersytetu Gdańskiego. Podstawą uzyskania stopnia był rozprawa *Adam, Aleksander i Borys Mohuczowie w służbie Polskiej Marynarki Wojennej*, napisana pod kierunkiem prof. dr hab. Jerzego Przybylskiego. Recenzentami byli prof. dr hab. Zbigniew Machaliński oraz prof. dr hab. Marian Mroczko. Przedstawiony w Autoreferacie dorobek odnosi się do okresu po uzyskaniu stopnia doktora, czyli ostatnich 15 lat. Jako obszar swoich zainteresowań badawczych określa szeroko dzieje Polskiej Marynarki Wojennej „osadzonej” w najnowszej historii Polski i dynamicznie zmieniającym się środowisku międzynarodowym” (Autoreferat, s. 2) co jest oczywiste, gdyż nie da się badać historii PMW bez „osadzenia” jej w historii Polski, której jest częścią. Jak Habilitant słusznie twierdzi, jest to szerzej zgłębianie zagadnienia polityki morskiej. Prowadzone badania mają charakter wieloaspektowy i mieszczą się w zakresie nauk humanistycznych (historia) oraz społecznych (nauki o polityce oraz w znacznie mniejszym stopniu nauki o bezpieczeństwie).

3. Ocena dorobku naukowo – badawczego

a. Ocena osiągnięcia naukowego

Osiągnięciem naukowym przedstawionym przez dra A. Drzewieckiego, zgodnie z wymogami określonymi w art.16 ustawy z dnia 14 marca 2003 roku o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz stopniach i tytule naukowym w zakresie sztuki (Dz. U. z 2016 r., poz. 882, 1311 oraz Dz.U. z 2017 r. poz. 859) jest monumentalne dzieło *Polska Marynarka Wojenna od Drugiej do Trzeciej Rzeczypospolitej. Studium Bezpieczeństwa Morskiego Państwa* liczące 968 stron tekstu właściwego, a wraz z bibliografią i indeksami 1047 stron. Książka została opublikowana w 2016 roku przez Wydawnictwo Napoleon V, które specjalizuje się w wydawaniu pozycji naukowych i popularnonaukowych z zakresu historii wojskowości.

Praca podejmuje dzieje Marynarki Wojennej od początku jej powstania w niepodległej Polsce aż do końca istnienia PRL. Autor stawia sobie za cel prześledzenie rozwoju Polskiej Marynarki Wojennej w kontekście bezpieczeństwa państwa na morzu (s. 13). Dlatego w obszernym, erudycyjnym wstępie wyjaśnia, że „przedmiotem badań autor uczynił zależność pomiędzy potencjałem społeczno – gospodarczym państwa a stanem floty wojennej”(s.20). W części wstępnej szeroko objaśnione zostały uwagi metodologiczne, które należy uwzględnić podejmując temat zakreślony pomiędzy dwiema cezurami 1918 i 1989 rokiem, a mianowicie, że „ flota wojenna ujęta w ramy statystyk, a pozbawiona refleksji i analizy, daje fałszywe poczucie siły i wpływu”. Te istotne dla całości pracy, niejednokrotnie intrygująco sformułowane założenia zapowiadają ciekawą analizę, jakiej można się spodziewać w następnych rozdziałach. Szereg uwag zawartych we wstępie ma charakter dalece subiektywny, jak na przykład uwagi zawarte w przypisie nr 18 (s. 13), które nie wiążą się z tematem pracy i są właściwie niezrozumiałe. Czytając wstęp można odnieść wrażenie, że jest to tekst, który miejscami przypomina jakiś manifest programowy Autora, a chwilami esej poświęcony problemom metodologicznym, z którym mierzą badacze historii najnowszej. Zabrakło bliższego przedstawienia materiału źródłowego, na którym oparte zostały dalsze rozważania, a jest to o tyle istotne, że charakter bazy źródłowej determinuje sposób ujęcia tematu. Książkę otwiera motto („Żołnierz Ojczyzny nie wybiera on jej służy...”), które w kontekście tytułu i treści pracy oraz w połączeniu z dedykacją („Tym, których nazwano >>polskojęzycznym narzędziem<<”) staje się kolejną tezą postawioną przez Autora.

Podstawę źródłową stanowią materiały archiwalne pochodzące z archiwów krajowych oraz polskich archiwów emigracyjnych w Londynie. Łącznie wykorzystano zasoby 10

archiwów, w tym fundamentalne dla pracy zbiory Archiwum Marynarki Wojennej, Archiwum Muzeum Marynarki Wojennej, Centralnego Archiwum Wojskowego i podległego mu Archiwum Instytucji Centralnych Ministerstwa Obrony Narodowej w Modlinie. Ponadto wykorzystano zbiory Archiwum Akt Nowych. W wykazie źródeł znajduje się aż 35 zespołów i kolekcji tego archiwum odnoszących się do całego badanego okresu, w tym tak fundamentalne dla pracy zespoły, jak Prezydium Rady Ministrów, Prezydium Rady Ministrów i inne. Zastanawia brak wykorzystania archiwaliów Instytutu Pamięci Narodowej! Zasób tego archiwum jest bardzo bogaty i obejmuje najróżniejsze materiały, które wzbogaciłyby niektóre fragmenty recenzowanej pracy, np. dotyczące kadr. Wśród nich jest chociażby obszerna dokumentacja Zarządu Politycznego Dowództwa Marynarki Wojennej w Gdyni (sygn.. IPN Gd 593).

W tym miejscu należy zwrócić uwagę na nieprecyzyjnie zapisane w bibliografii, a wykorzystane w pracy zasoby archiwalne. W Archiwum Akt Nowych nie istnieje wymieniony w spisie materiałów zespół o nazwie „Kancelaria Cywilna RP”. W zasobach tego archiwum znajdują się np. zespoły: „Kancelaria Cywilna Naczelnika Państwa w Warszawie”, „Kancelaria Cywilna Prezydenta RP w Warszawie”, „Kancelaria Cywilna Prezydenta RP i Kancelaria Rady Państwa w Warszawie” – każdy o innej sygnaturze. W związku z tym rodzi się pytanie, z których archiwaliów Autor korzystał? Nie jest to jedyny przypadek niedopuszczalnej zmiany nazwy zespołów archiwalnych. W tym samym archiwum nie ma zespołu o nazwie „Marian Sychalski” lecz „Akta Mariana Sychalskiego” (sygn. 1536), natomiast „Przejęcie majątku” to najprawdopodobniej zespół o nazwie „Główny Pełnomocnik dla Przekazania i Przejęcia Majątku na Radzieckim i Polskim Odcinku Wymienianych Terytoriów z siedzibą w Warszawie” (rok 1951, sygn. 618) – chyba, że chodzi o jakiś inny zespół? Nie należy dowolnie modyfikować nazw zespołów widniejących w spisach zasobów poszczególnych archiwów i np. Zespół zapisany jako „Sztab Główny” w spisie zespołów AAN nosi nazwę „Sztab Główny w Warszawie” – w taki sposób powinien zostać zapisany w bibliografii i przypisach. Czasami budzi to niepotrzebne wątpliwości, jak w przypadku zapisu „Biuro Prac Kongresowych”, gdyż w AAN dostępne są dwa zespoły: „Ministerstwo Prac Kongresowych Rządu RP [emigracyjnego] w Londynie” (sygn.. 136) oraz „Biuro Prac Kongresowych przy Ministerstwie Spraw Zagranicznych w Warszawie” (1918-1920, sygn.. 515). Jest to o tyle ważne, że zespół o nazwie „Biuro Prac Kongresowych” znajduje się również w zasobach Archiwum Ministerstwa Spraw Zagranicznych (zespół nr 18). Materiałów z Archiwum MSZ w Warszawie nie wykorzystano, podobnie, jak AIPN, a mogłyby wnieść szereg interesujących danych. Dla przykładu warto zapoznać się z dokumentami zespołu nr 28 „Departament Ekonomiczny, akta

za lata 1945-1951”, czy też zespołu nr 16 „Protokół Dyplomatyczny, akta za lata 1945-1963”. Również w zapisie zespołów Archiwum Marynarki Wojennej pojawiają się wątpliwości. Zespół „Oddział Kadr MW” to zapewne „Dowództwo Marynarki Wojennej – Sztab – Oddział Personalny” zwany również jako „Dowództwo Marynarki Wojennej – Oddział Kadr” (zespół nr 39), chyba, że chodziło o zespół „Kadra Marynarki Wojennej z lat 1945-1954” (zespół 109). Tak skonstruowany spis wykorzystanych zespołów archiwalnych musi budzić ostry sprzeciw. Uważam za poważny błąd warsztatowy.

Rozważania zostały ujęte w czterech obszernych rozdziałach. We wstępie książki nie wyjaśniono przyczyn takiego układu treści. Jest to o tyle ważne, że koncepcja układu treści nie jest jasna. Konkluzję tę formułuję po przeczytaniu całości pracy i dostrzeżeniu wielu powtórzeń, o czym dalej. Ze względu na zakres tematyczny i wewnętrzną strukturę każdego z czterech rozdziałów można stwierdzić, że każdy mógłby stanowić osobną publikację. Autor kilkakrotnie wraca do tych samych wątków, często porusza zagadnienia mniej istotne, co powoduje wrażenie niespójności wywodu.

Pierwszy rozdział pt. „*Morskie*” *dokonania dwudziestolecia międzywojennego – próba oceny* ujmuje przymiotnik „morskie” w cudzysłowie. Pytanie dlaczego tak się dzieje pozostaje bez odpowiedzi. W tym obszernym rozdziale Autor przedstawia dokonania II Rzeczypospolitej w zakresie polityki morskiej. Rozdział ten, jak wskazano wcześniej, mógłby stanowić osobną monografię. Na ponad 170 stronach Autor szeroko omawia dyskusję toczącą się u progu powstania II RP wokół kształtu państwa i uzyskanego dostępu do morza, a szczególnie polskiej myśli zachodniej, która eksponowała polityczne i gospodarcze walory oparcia granicy północnej o wybrzeże Bałtyku. Odwołując się do opinii ówczesnych polityków i dokonując szczegółowego przeglądu dorobku polskiej historiografii w tym zakresie zakresła szeroki zakres prowadzonego dyskursu. Autor słusznie przypomniał opinię R. Wapińskiego, że w okresie walki o granice państwa najważniejsza postać II RP - Marszałek Józef Piłsudski – zaledwie dotykał problematyki morskiej w swoich przemówieniach (s. 74). Równie ważne jest zaproponowanie cezury, jaką dla Polski „Morskiej” – jak to ujmuje Autor - stanowił rok 1926, kiedy po zamachu majowym temat morski w sam raz nadawał się do „urabiania i kształtowania” charakterów, przez co został wykorzystany dla promowania idei mocarstwowości polskiej. Osią rozdziału jest pojęcie „polityka morska”, której fundamentem – zdaniem Autora – jest świadomość historyczna, ujmująca historyczne uwarunkowania obecności polskiej nad Bałtykiem. Jednak spójnej „polityki morskiej” II RP nie wytworzyła. Na tym tle podejmuje dyskusję na temat floty wojennej. W tym rozdziale postawiono pytania o to, czy Polskę stać było na flotę wojenną, uwzględniając kondycję ekonomiczną państwa, brak infrastruktury itd.?

Szukając odpowiedzi Habilitant twierdzi, że „nie ma przesady w stwierdzeniu, że flota wojenna Drugiej Rzeczypospolitej balansowała między chęcią a zdecydowanie ograniczonymi możliwościami państwa”(s. 201). Rozdział oparty jest głównie na literaturze przedmiotu oraz publicystyce z okresu międzywojennego. Znajdziemy tu bardzo niewiele odwołań do materiałów archiwalnych. Cały rozdział, podobnie, jak wstęp oraz trzy kolejne rozdziały jest pełen obszernych cytatów pochodzących zarówno ze wspomnień, materiałów prasowych i opracowań naukowych, cytaty te nie są komentowane, z rzadka pojawia się tylko opinia np. „należy się zgodzić z...” lub „jak słusznie twierdzi...”.

Nie ułatwiają korzystanie z pracy bardzo literacko zatytułowane rozdziały i podrozdziały, chociaż tytuł drugiego rozdziału (*Wojna 1939 roku. O „małej flocie” i jej „wielkich” czynach*) brzmi poprzez nawiązanie do znanej książki Jerzego Pertka- bardzo zgrabnie. Nie da się tego powiedzieć o tytułach podrozdziałów, bo o czym ma traktować podrozdział opatrzone tytułem *Trzeba odrzucić uprzedzenia, by przywrócić nadzieje* lub inny: *Kto faktycznie dowodził polską flotą wojenną na wyspie „ostatniej nadziei” ?* Rozdział drugi rozpoczyna omówienie kontekstu międzynarodowego wybuchu II wojny światowej (ład wersalski) i polskiej polityki zagranicznej w przededniu jej wybuchu. Tak szerokie ujęcie tego zagadnienia jest właściwie zestawieniem zbierającym dotychczasowe ustalenia, zbyt obszernym w odniesieniu do tematu książki, zaburzając proporcje. Na tym tle Autor przechodzi do omówienia uwarunkowań związanych z rozbudową polskiej floty i oceny jej stanu przed rozpoczęciem działań militarnych w 1939 roku oraz oceny przygotowania armii do obrony. Sporo w tym rozdziale cytatów przywołujących opinie historyków ale też publicystów z okresu międzywojennego. Podobnie, jak rozdział pierwszy, również rozdział drugi oparty jest przede wszystkim na literaturze przedmiotu oraz wspomnieniach i tekstach publicystycznych z okresu międzywojennego. Wykorzystanie archiwaliów jest znikome. Pojawiają się one w przypisach dopiero od podrozdziału 2.2.6 pt. *Ocalić flotę – osobliwy plan Kierownictwa Marynarki Wojennej*, który oparty jest w części na materiałach Archiwum Instytutu Polskiego i Muzeum im. gen. Sikorskiego w Londynie. W podrozdziale 2.2 pt. *Wrzesień 1939 – w obronie „polski morskiej”* Autor krytycznie odnosi się do różnych mitów, które utrwaliły się w odniesieniu do działań polskiej floty wojennej podczas wojny obronnej, jak choćby sformułowaniu „mała flota wielka duchem”. Zwraca również uwagę na brak konsensusu dotyczącego rozwoju floty pomiędzy dowództwem marynarki a naczelnymi władzami wojska (s. 397). W tej części Autor powraca do tezy, że „polski stan posiadania na morzu i nad morzem posiadała Druga Rzeczpospolita, a nie Polska Marynarka Wojenna” (s. 399). Postuluje zaniechania sporów o

tym, „komu w tej flocie przyznać miano jej twórcy, organizatora czy też konceptualisty” (s. 400).

Tytuł rozdziału trzeciego (*W (po)wojennej rzeczywistości*) zapowiada przejście do omówienia zagadnień związanych z tworzeniem floty wojennej w nowych warunkach politycznych. Tymczasem Autor ponownie wraca do okresu wojennego przedstawiając uwarunkowania klęski III Rzeszy i szeroko omawiając proces sowietyzacji Polski (czy konieczna jest dyskusja nad tezą, czy sowietyzacja była już przesądzona w 1943 roku?, s. 581), co jest w takim zakresie zbędne. Nadmierna dygresyjność, wprowadzanie wątków marginalnych dla postawionych tez (np. nie widzę uzasadnienia dla szerokiego omawiania problemów powojennego osadnictwa na Pomorzu lub kilka stron poświęconych duszpasterstwu wojskowemu) i ciągle powracanie do zagadnień omawianych w poprzednim rozdziale (np. ocena gen. Sikorskiego, s. 559) powodują, że praca miejscami staje się niespójna.

Podrozdział 3.1.3. pt. *Historyczne sentymenty i walka o nowe granice* jest niepotrzebnym powrotem do zagadnień już omawianych w pierwszym rozdziale odnoszących się do np. opinii Piłsudskiego, układu Sikorski – Majski, a nawet wspomnienia o zbrodni katyńskiej. Wśród cytowanych autorów znajdziemy nawet Hannah Arendt czy Adama Michnika (s. 612). Powtórzenia pojawiają się również w podrozdziale 3.1.4.pt. *„Marynarski głos w „bałtyckiej” sprawie*, który na wstępie prezentuje refleksje na temat tego, że Wrzesień 1939 roku obnażył wszystkie morskie i nadmorskie słabości Drugiej Rzeczypospolitej (s. 615) – czego dotyczyły dwa wcześniejsze rozdziały. Mam wątpliwości, czy w tym podrozdziale należało tak szeroko podejmować rozważania dotyczące planów rządu londyńskiego z czasów wojny dotyczących powojennej rozbudowy spraw morskich. Również losy żołnierzy polskich, którzy pozostali na Zachodzie, szerzej opisane w rozdziale 3.2 *„Bałtycka wachta” w nowych realiach*” zajmują stanowczo zbyt wiele miejsca – mając na względzie cele, jakie postawił sobie Autor we wstępie recenzowanej książki. Narracja rozdziału trzeciego poprowadzona jest aż do lat 70. XX wieku, gdy przedstawiono ciekawe zagadnienia związane z kadrami marynarki wojennej (dezercje marynarzy, donosicielstwo, inwigilacja, redukcje). Dodatkowo pojawiają się refleksje, które nie mają żadnego związku z treścią książki, jak np. przywołanie opinii prof. Aleksandra Krawczuka, który miał zauważyć, że „przez ostatnie dwadzieścia lat zniszczyliśmy wszystkich, począwszy od Wałęsy, a nie wykreowaliśmy nikogo nowego” (s. 560). W takich momentach rodzi się pytanie, o czym właściwie jest recenzowana książka, a o czym być powinna? Narracja staje się miejscami chaotyczna, przypomina rodzaj felietonu, w którym Autor prezentuje różne, czasami kontrowersyjne opinie np. „wojsko było instrumentem (narzędziem) w rękach „paranoicznej” władzy (s. 756).

Rozdział czwarty pt. *Marynarka Wojenna PRL* jest najkrótszy gdyż liczący zaledwie 130 stron, co w porównaniu z wcześniejszymi jest naprawdę niewiele. Odważnie odrzuca kryteria, jakimi inni autorzy często posługują się dokonując hierarchizacji czynników warunkujących rozwój floty wojennej. Słusznie zwraca uwagę, że rozważania który z dowódców najbardziej przyczynił się do rozwoju marynarki nie są zasadne, gdyż każdy działał w innych warunkach (s. 850). Bardzo interesujący jest fragment poświęcony wpływie Polskiego Października na zmiany jakie dokonały się w PMW po 1956 roku oraz podrozdział, w którym ukazuje postawy jakie można było zaobserwować w PMW wobec wydarzeń grudniowych w 1970 roku. Również ta część pracy nie jest wolna od powtórzeń (np. fragment o powrocie okrętów do Polski po zakończeniu II wojny światowej, s. 907-909). Szkoda, że ten ostatni rozdział jest taki krótki, gdyż zaintrygował wieloma ciekawymi spostrzeżeniami, jak np. wyrażoną opinią, że statystyczne ujęcie dziejów Marynarki przez wielu autorów prowadzi do mylnych wniosków, ukazujących MW jako dobrze zorganizowaną i zdolną do samodzielnych zadań na morzu (s. 926).

Recenzowana książka, zgodnie z założeniami przyjętymi przez Autora, nie jest typową syntezą, która chronologicznie ukazuje dzieje Marynarki Wojennej. Nieco literackie sformułowania w tytule rozdziałów i podrozdziałów nie mogą być przewodnikiem ułatwiającym fragmentaryczne zapoznawanie się z tekstem. Niemniej jest ciekawą, miejscami nawet bardzo, propozycją spojrzenia na uwarunkowania powstania i rozwoju MW od 1918 aż po 1989 rok. Autor proponuje dyskusję nad poszczególnymi wątkami i prezentuje ustalenia historiografii polskiej oraz własne oceny, do których ma pełne prawo. Pewien niedosyt pozostawia skromne zakończenie, bardzo oszczędne w stosunku do objętości książki i wielości poruszanych zagadnień. Można zgodzić się z końcową konkluzją, że flota wojenna była pochodną polityki morskiej państwa. Jej brak wpływał na słabość floty i „nie zbudowano floty na miarę potrzeb związanych z bezpieczeństwem państwa na morzu” (s. 965).

Tak, jak w przypadku zapisu wykorzystanych zasobów archiwalnych w bibliografii, zastrzeżenia budzą niektóre formy cytowania źródeł archiwalnych w przypisach. Np. wątpliwości budzi przypis 430 (s. 112) w brzmieniu: AAN, akta MSZ, sygn. 1554, *Instrukcja Pana Ministra dla członków polskiej delegacji na Zgromadzenie Ligi Narodów we wrześniu 1937 roku, dla uzgodnienia ich wspólnego stanowiska*. Otóż w AAN nie ma zespołu o nazwie „akta MSZ” lecz zespół oznaczony sygnaturą 332: „Ministerstwo Spraw Zagranicznych w Warszawie”. Podana przez Habilitanta sygnatura 1554 to prawdopodobnie sygnatura teczki, gdyż sygnatury tego zespołu od nr 1495 do nr 2216 odnoszą się do materiałów Wydziału Organizacji Międzynarodowych - Referat u Ligi Narodów. Tam zapewne należy cytowanego

w przypisie dokumentu *Instrukcja Pana Ministra dla członków polskiej delegacji na Zgromadzenie Ligi Narodów we wrześniu 1937 roku, dla uzgodnienia ich wspólnego stanowiska*.

Książka została uzupełniona o wykaz tabel, wykresów, map i planów oraz wykaz stosowanych skrótów. Imponująco prezentuje się spis opracowań naukowych wykorzystanych przy pisaniu pracy. Co ważne, wykorzystano badania historyków pracujących w Polsce, jak i dorobek historiografii i publicystyki emigracyjnej. Do najobszerniejszej nawet bibliografii można zaproponować kilka uzupełnień. Przykładem może być fragment poświęcony internowaniu polskich jednostek w Szwecji podczas II wojny światowej. Sądzę, że warto sięgnąć do ustaleń poczynionych przez P. Jaworskiego (*Jaworski P. Marzyciele i oportuniści. Stosunki polsko – szwedzkie w latach 1939 – 1945*, Warszawa 2009), A. N. Uggłę (*Polacy w Szwecji w latach II wojny światowej*, Gdańsk 1996), S. Piekarskiego (*Działalność artystyczno-rekreacyjna w obozach internowania marynarzy polskich w Szwecji, 1939-1945*, w: „Przegląd Historyczno-Wojskowy”, R. 15, nr 1/2014). Zabrakło też publikacji D. Dudy (np. *Pierwsze wojenne kadry morskie Rzeczypospolitej*, „Nautologia”, R. 47 (2012), nr 149) czy niektórych prac W. Patera (*Ze studiów nad personelem Polskiej Marynarki Wojennej w latach 1939-1947*, „Biuletyn Historyczny”, Muzeum Marynarki Wojennej, Nr 16, (1999).

Kilka drobnych błędów nie wpływa na wysoką ocenę strony językowej i edytorskiej (na s. 574 jest „Nevs Chronicle” - winno być „News Chronicle”; na s. 850 jest „Ludvig Janczyszyn” - winno być „Ludwik Janczyszyn”).

b. Ocena pozostałego dorobku naukowo – badawczego

Zarówno praca doktorska, jak i inne publikacje znajdujące się w dorobku naukowym Habilitanta ukazują kilka obszarów badawczych, które są przez niego zgłębiane. Pierwszym z nich są dzieje Polskiej Marynarki Wojennej w XX i XXI wieku. Ten kierunek badań zdecydowanie dominuje, o czym świadczy ilość publikacji na ten temat. Obok głównego dzieła naukowego o dziejach Polskiej Marynarki Wojennej i osób z nią związanych traktuje praca doktorska oraz takie pozycje, jak książki: *Profesura z morzem w tle, czyli rzecz o oficerach naukę w Akademii Marynarki Wojennej uprawiających* (Toruń 2007); *Kontradmiral Hieronim Pietraszkiewicz. To wojna uczyniła mnie żołnierzem* (AMW 2012); praca zbiorowa *Marynarka Wojenna PRL jako czynnik rozwoju społeczno-ekonomicznego Pomorza w latach 1945-1989 (wraz z M. Kardasem i Z. Wojciechowskim)* oraz szereg artykułów opublikowanych w pracach zbiorowych i czasopismach naukowych. Badania prowadzone przez Habilitanta w tym

obszarze obejmują zróżnicowane zagadnienia. Wśród nich znajdują się studia poświęcone osobom związanym z Marynarką Wojenną, w tym portrety pojedynczych bohaterów, jak i próby ujęcia zmian zachodzących wewnątrz grupy zarządczej w PMW, przykładem jest zbiór materiałów pokonferencyjnych wydanych pod redakcją Habilitanta: *Kierownicza kadra Polskiej Marynarki Wojennej w latach 1918-1989* (AMW 2004), gdzie znajduje się artykuł *Kierownicy i organizatorzy wychowania personelu Marynarki Wojennej w latach 1945-1970*.

Kolejny obszar zainteresowań badawczych Habilitanta definiowałbym jako szeroko rozumiana historia wojskowości. W ramach tego obszaru powstało szereg prac naukowych np. książki o militariach pomorskich. Pozostałe zainteresowania badawcze koncentrują się wokół stosunków międzynarodowych. Habilitant wykazuje również zainteresowania współczesnymi problemami społecznymi i politycznymi np. *O Polsce i Polakach w jednoczącej się Europie na łamach miesięcznika „Dziś”* (artykuł w pracy *Człowiek w Europie. O polityce, która rządzi losami człowieka*, pod red. M. Franza, K. Kościelniaka (Toruń 2014); *O Polsce w Unii Europejskiej bez jubileuszowego "kadzidla"*, w: *X lat Polski w Unii Europejskiej :z doświadczenia i perspektywy*, pod red. M. Borkowskiego, A. Friedberga (GSW 2014); „Pomarańczowa” Ukraina z polskiej perspektywy politycznej, w: *Od Zborowa do NATO (1649-2009). Studia z dziejów stosunków polsko – ukraińskich od XVII do XXI wieku. Politologia*, pod red. M. Franza, K. Pietkiewicza (Toruń 2009); *Jak Cię widzą, tak Cię piszą. O tolerancji w "kraju nad Wisłą" z perspektywy 2017 roku*, „Przegląd Religioznawczy” 2017, nr 3(265). To zróżnicowanie obszarów badawczych postrzegam pozytywnie. Pozwala ona o na wielostronne spojrzenie na przedmiot badania i wskazuje na to, że Habilitant nie jest historykiem jednego tematu lecz stara się formułować nowe problemy badawcze i dzięki temu wzbogacać warsztat naukowy. Wśród publikacji Habilitanta znaleźć można również pozycje popularnonaukowe.

W dorobku każdego humanisty ważną rolę odgrywają monografie. Są zazwyczaj podsumowaniem szerszego programu badawczego podejmowanego przez autora. Habilitant opublikował kilka monografii, wśród nich pracę pt. *Adam, Aleksander i Borys Mohuczowie. W służbie Polskiej Marynarki Wojennej* (Toruń 2005). To jedna z ciekawszych pozycji w dorobku Habilitanta. Opisuje losy trzech blisko spokrewnionych członków rodziny Mohuczy, którzy zawodowo złączyli się ze służbą na morzu. Karierę zaczynali jeszcze we flocie carskiej a kończyli po II wojnie światowej w nowych okolicznościach politycznych. Walorem tej pracy jest solidna podstawa źródłowa, w tym archiwa rodzinne. Również biograficzną jest pozycja poświęcona konradmirałowi H. K. Pietraszkiewiczowi: *Konradmirał Hieronim Pietraszkiewicz. To wojna uczyniła mnie żołnierzem* (Gdynia 2012), która przybliży postać

urodzonego w 1923 roku kontradmirała. Praca powstała w wyniku rozmów przeprowadzonych z bohaterem książki i uzupełnionych o materiały archiwalne.

Wątki biograficzne podejmuje również książka *Profesura z morzem w tle, czyli rzecz o oficerach naukę w Akademii Marynarki Wojennej uprawiających* (Toruń 2007). Ten może nieco zbyt archaicznie zatytułowany tom przynosi szereg ciekawych materiałów dotyczących 20 profesorów, którzy wnieśli znaczący wkład w rozwój naukowy Marynarki Wojennej, jak również w kształcenie kadr na potrzeby floty wojennej. Praca ma charakter leksykonu, a przedstawione biografie nie zawierają odniesień do literatury, ani do źródeł historycznych. Jest to ciekawa lecz subiektywna opowieść o znaczących postaciach w dziejach AMW w Gdyni. Nie można jej jednak zaliczyć do pozycji naukowych. Pozostałe monografie dotyczą dziejów wojskowości. Wśród nich ważne miejsce zajmuje praca zbiorowa *Półwysep Helski. Historia orężem pisana*, w której zamieszczono zredagowane przez Habilitanta oraz Mariusza Kardasa fragmenty napisane przez 10 autorów, które w formie 9 rozdziałów przybliżają znaczenie półwyspu w polskich planach obronnych w XX wieku. Książka jest próbą naukowego spojrzenia zarówno na strategiczną rolę tego obszaru i jego wykorzystanie dla potencjału obronnego w różnych okresach ostatniego stulecia. Interesująco prezentuje się wielki, liczący blisko 900 stron tom *Militaria pomorskie (XIX – XX wiek). Historia – edukacja – turystyka* (Gdynia – Oświęcim 2014), który powstał przy współpracy z Łukaszem Różyckim. W pierwszej i drugiej części opisano fortyfikacje, które powstały na Pomorzu w XIX i XX wieku, natomiast w aneksach umieszczone zostały zdjęcia tych obiektów, ich plany i próby rekonstrukcji. Publikacja ta ma istotne znaczenie dokumentacyjne i stanowi doskonały materiał dla wszystkich zainteresowanych militariami.

Wiele z prac w dotychczasowym dorobku Habilitanta oparł głównie na literaturze przedmiotu, ewentualnie wykorzystując wspomnienia lub publicystykę. Rzadko sięga do materiałów archiwalnych, które jednak dla historyka powinny stanowić bazę. Widać to nie tylko w głównym dziele ale również w przedstawionym wyborze artykułów naukowych (załącznik nr 4). Już w pierwszym artykule o „specjalistach” radzieckich w polskiej flocie wojennej po 1945 r. – próba oceny (w: *Wojska radzieckie w Polsce 1939-1993*, pod. red S. Dąbrowskiego, K. Jaworskiej, W. W. Szetelnickiego, Legnica 2013) na 92 przypisy tylko 7 zawiera odwołania do źródeł archiwalnych. Drugi z zamieszczonych artykułów: *Polska Marynarka Wojenna w Dwudziestoleciu Międzywojennym. Sukces czy porażka?* (w: *Wrzesień 1939 roku. Geneza II wojny światowej w polskiej perspektywie*, pod red. J. Farysia, T. Sikorskiego, P. Słowińskiego, t.2, *Wojsko, Wojna. Jeniectwo*, Gorzów Wielkopolski 2010) tylko dwa z 40 przypisów posiadają odwołania do zbiorów archiwalnych i w obu przypadkach

są to wspomnienia. trzeci z zamieszczonych artykułów: *Apolityczność wojska – kilka refleksji w ujęciu historycznym* („Słupskie Studia Historyczne” 2007, nr 13) zawiera ich więcej (5) ale są niezbyt zrozumiałe, dla przykładu pojawia się zapis w przypisie nr 14, bez wcześniejszego wyjaśnienia skrótów, w brzmieniu: Arch. MW, Akta ZPMW, sygn. 223/52/31. Podobnie „zaszyfrowane” są pozostałe odwołania. Taki zapis należy uznać za błąd warsztatowy.

W bazie *Expertus* Akademii Marynarki Wojennej w Gdynia widnieje 57 pozycji bibliograficznych, których Habilitant jest autorem lub współautorem. Nie jest to zbiór pełny, gdyż obejmuje dane od roku 2009. Biorąc pod uwagę również te publikacje, które ukazały się przed 2009 rokiem należy uznać, że pod względem ilościowym jest to dorobek znaczący. Habilitant jest autorem 4 monografii oraz dwóch książek przygotowanych we współautorstwie, przy czym w przypadku pracy *Militaria pomorskie (XIX – XX wiek). Historia – edukacja – turystyka* (Gdynia 2014) wkład pracy Habilitanta wynosi 50% , a pracy *Marynarka Wojenna PRL jako czynnik rozwoju społeczno – ekonomicznego Pomorza w latach 1945-1989* udział Habilitanta wynosi 50%. W wyborze publikacji naukowych stanowiącym załącznik 4 do Wniosku z dnia 20.09.2017 r. o przeprowadzenie postępowania habilitacyjnego Habilitant wskazuje 13 pozycji redagowanych lub współredagowanych, 35 rozdziałów w pracach zbiorowych, 9 artykułów w czasopismach naukowych. Artykuły opublikowane zostały na ogół w czasopismach niepuktowanych, np. „Studiach z dziejów polskiej historiografii wojskowej”, kwartalniku (od 2011 r. roczniku) „Colloquium Wydziału Nauk Humanistycznych i Społecznych AMW” (lista B, 6 pkt.), „Logistyce”, w „Słupskich Studiach Historycznych” (lista B, 9 pkt.), „Zeszytach Naukowych AMW” i roczniku krajoznawczym „Ziemia” wydawanym przez ZG PTTK w Warszawie. Jednak czasopisma te mają utrwalonej pozycji w szerszym obiegu naukowym. Niczego im nie ujmując należy zauważyć, że publikowane są przez uczelnię macierzystą Habilitanta (np. „Colloquium”, którego Habilitant jest redaktorem naczelnym) lub bardzo ciekawe ale o charakterze popularnym jak „Logistyka czy „Ziemia”. Brakuje publikacji w renomowanych i wysoko punktowanych polskich czasopismach naukowych tej rangi, co „Dzieje Najnowsze”, „Klio”, „Studia Maritima” i innych.

Habilitant ma w swoim dorobku dwie publikacje w językach obcych. Opublikowany w „Colloquium” artykuł *Ukraina Pol'ša v kontekste svoego istoričeskogo opyta : dejstvitel'no li sut' problemy zaklûčaetsâ v Stepane Bandere?* oraz w języku angielskim: *Manipulating history of the "people's" navy is also a "barbarity"*, który ukazał się w pracy zbiorowej *Barbarians at the gates: a monograph based on material from the VI International Study Session on the History of Peoples of the Baltic Sea, Wolin, 5-7 August 2011*, pod red. M. Franza, Z. Pilarczyka.

(Toruń 2013). Oznacza to, że dorobek naukowy i popularnonaukowy nie jest obecny w obiegu międzynarodowym, a szkoda.

Jednym z ważnych i coraz bardziej liczących się wskaźników aktywności naukowej staje się realizacja uzyskanych grantów na badania naukowe. Habilitant uzyskał granty wewnątrz oraz jeden grant finansowany w ramach programu Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego pod nazwą „Narodowy Program Rozwoju Humanistyki”. Grant „Inwentaryzacja zabytków militarnych Pomorza (XIX i XX wiek) a także ich wykorzystanie w działalności dydaktyczno- wychowawczej oraz turystyczno-krajoznawczej” realizowany był od 2012 roku. W jego efekcie powstały publikacje książkowe.

Należy również podkreślić, że Habilitant został poproszony o pełnienie funkcji promotora pomocniczego w dwóch przewodach doktorskich. Pierwszy z nich został obroniony w Pomorskiej Akademii Pedagogicznej w Słupsku i dotyczył działalności oświatowo-wychowawczej w Polskiej Marynarce Wojennej w latach 1918-1999, natomiast drugi badał kwestie wpływu dyscypliny wojskowej na skuteczność zadań realizowanych przez marynarkę Wojenną w systemie bezpieczeństwa w ramach UW i NATO. Jest to dowód uznania dla kompetencji naukowych Habilitanta i umiejętności właściwego pokierowania rozwojem naukowym doktorantów.

c. Ocena dorobku dydaktycznego, organizacyjnego i popularyzatorskiego, nagrody i wyróżnienia

Ważną częścią kariery zawodowej każdego pracownika nauki są funkcje, jakie pełni on w jednostkach macierzystych oraz instytutach, stowarzyszenia czy organizacjach naukowych, społecznych i in. Habilitant należy do osób bardzo zaangażowanych w działalność zawodową o charakterze organizacyjnym.

W 2005 roku został adiunktem w Zakładzie Historii i Politologii Instytutu Nauk Społecznych Akademii Marynarki Wojennej w Gdyni pełniąc jednocześnie funkcję kierownika tej jednostki. W latach 2008 – 2019 pełnił funkcję dyrektora Instytutu Historii Wydziału Nauk Humanistycznych AMW w Gdyni. Pełnił również odpowiedzialną funkcję prodziekana ds. nauki Wydziału Nauk Humanistycznych i Społecznych AMW w kadencji 2012-2016 a od listopada 2014 do końca września 2016 zastępcy kierownika Katedry Marynistyki w tejże uczelni. W pracy organizacyjnej za znaczące osiągnięcie uważam współtworzenie programów studiów oferowanych przez AMW w Gdyni, wśród nich są programy kierunków historia i marynistyka.

Zdolności organizacyjne Habilitanta wyrażają się również w aktywnym udziale w życiu naukowym nie tylko jako uczestnika konferencji i sympozjów ale również pomysłodawcy tych spotkań. Habilitant zorganizował dwie konferencje naukowe oraz zebrał i opublikował materiały, które stały się pokłosiem tych wydarzeń. Uczestniczył również w organizacji światowych zjazdów marynarzy.

Habilitant zupełnie niesłusznie pominął w *Autoreferacie* własny dorobek dydaktyczny. Dołączona opinia kierownika Studiów Podyplomowych Dyplomacja Współczesna prowadzonych przez Instytut Politologii UG wskazuje, że prowadzone przez Habilitanta zajęcia zostały bardzo dobrze ocenione przez uczestników tych studiów. Słuchacze podkreślali szeroką wiedzę, zaangażowanie prowadzącego oraz wysokie umiejętności personalne i dydaktyczne. Należy podkreślić, że wcześniejsze doświadczenia zawodowe czyli służba czynna w jednostkach Marynarki Wojennej w latach 1978-2007 umożliwiły łączenie własnego doświadczenia praktycznego z wiedzą naukowca prowadzącego samodzielne badania naukowe, co z pewnością przełożyło się na wysoki poziom prowadzonych zajęć.

W swojej macierzystej uczelni prowadził zajęcia z takich przedmiotów, jak np. Wychowanie obronne, System służb mundurowych. Posiada również znaczące doświadczenie jako opiekun prac dyplomowych, gdyż wypromował 49 magistrów i aż 76 licencjatów oraz był recenzentem kolejnych 52 prac.

Ocena zarówno dorobku dydaktycznego, jak i organizacyjnego prezentuje się bardzo dobrze. Zażywszy, że praca na uczelni trwa zaledwie 13 lat osiągnięcia w tym zakresie można uznać za wyjątkowe. Potwierdzają to nagrody i wyróżnienia przyznane Habilitantowi, w tym 6 nagród Rektora AMW. Cenne są również prace o charakterze popularno-naukowych, które upowszechniają wyniki prowadzonych badań naukowych w zakresie historii wojskowości dziedziny, która cieszy się dużym zainteresowaniem np. wśród młodzieży i studentów.

Konkluzja końcowa.

Mimo wątpliwości dotyczących zakwalifikowania poszczególnych pozycji dorobku Habilitanta do dyscypliny historia, te które bezdyskusyjnie mieszczą się w zakresie nauk historycznych świadczą o istotnym wkładzie Habilitanta w rozwój badań nad dziejami Marynarki Wojennej w Polsce. W mojej ocenie Habilitant jest badaczem dociekliwym i skrupulatnym. Nie unika własnych ocen - przeciwnie – buduje je w oparciu o wnikliwie przeprowadzoną analizę. Pozytywnie oceniam dotychczasowy, zróżnicowany dorobek badawczy oraz dużą aktywność naukową, która wyraża się w ilości publikacji. Również

pozytywnie oceniam przedstawione osiągnięcie naukowe, które mimo wyżej sformułowanych zastrzeżeń stanowi nowe, ciekawe poznawczo uzupełnienie dorobku polskiej historiografii w tym zakresie.

S. Włoczyński